

27 Värdepapper m.m i näringsverksamhet

13 kap. 1-8 §§ IL, prop. 1999/2000:2, del 2, s. 159f.
14 kap. 2-3, 8-9 och 16 §§ IL, prop. 1999/2000:2, del 2, s. 175f., 182f. och 186
15 kap. 1 §, prop. 1999/2000:2, del 2, s. 189f.
16 kap. 1 § IL, prop. 1999/2000:2, del 2 s. 197f.
17 kap. 3 och 6-21 §§ IL, prop. 1999/2000:2, del 2, s. 219 och 221f.
24 kap. IL, prop. 1999/2000:2, del 2, s. 307f.
25 kap. IL, prop. 1999/2000:2, del 2, s. 322 f.
44-46, 48, 49, 50, 52, 55 kap. IL

Sammanfattning

Hos enskilda näringsidkare beskattas värdepapper praktiskt taget aldrig i näringsverksamhet utan i kapital. Hos handelsbolag och andra juridiska personer beskattas de däremot alltid i näringsverksamhet.

Inom näringsverksamhet görs en uppdelning mellan sådana värdepapper som är lager och sådana som inte är det.

Till lager räknas sådana värdepapper som ingår i en värdepappershandel eller som utgör lager p.g.a. bestämmelserna om byggnadsrörelse e.d. Värdepapper som utgör lager beskattas enligt bokföringsmässiga grunder och ska värderas till det lägsta av anskaffningsvärdet och verkliga värdet. Det finns således vissa möjligheter att dra av ej realiserade värdeminskningar. Utländsk valuta och skulder i utländsk valuta värderas till kursen vid beskattningsårets utgång.

Andra värdepapper beskattas enligt kapitalreglerna, trots att inkomsten hänförs till näringsverksamhet. För dessa finns inga möjligheter att dra av förluster på grund av värdenedgångar under innehavstiden utan vinst resp. förlust tas upp först vid avyttringen som kapitalvinst resp. kapitalförlust.

Derivat som används för säkringsändamål i annan verksamhet än värdepappershandel ska beskattas enligt kapitalreglerna. Av-

snittet behandlar också beskattning av optioner, terminer, swappar, caps och floors.

27.1 Inledning

För näringsbetingade tillgångar kan tre olika slag av beskattning komma ifråga;

1. Beskattning i näringsverksamhet enligt bokföringsmässiga grunder.
2. Beskattning i näringsverksamhet enligt kapitalreglerna.
3. Beskattning i kapital enligt kapitalreglerna.

Vilka regler som ska tillämpas beror dels på vad slag av tillgång det rör sig om och dels på i vilken juridisk form verksamheten drivs.

För fysiska personer sker beskattning av värdepapper normalt i kapital, men skalbolagsreglerna kan komma ifråga, se del 3, avsnitt 17.8.

Enskilda näringsidkare

För enskilda näringsidkare gör man först en uppdelning på tillgångar som ingår i näringsverksamheten och andra tillgångar. Löpande avkastning av tillgångarna hänförs sedan till respektive inkomstslag.

Lager och inventarier hänförs till näringsverksamhet och beskattas enligt bokföringsmässiga grunder. Även löpande avkastning av näringsfastigheter och näringsbostadsrätter beskattas enligt rörelsereglerna.

Av 13 kap. 6 § IL framgår emellertid att försäljning av näringsfastigheter och försäljning av näringsbostadsrätter beskattas i inkomstslaget kapital. Man tillämpar då de regler som gäller i kapital för kapitalvinster. Vid +/- o.d. kan dock kapitalvinster vid försäljning av näringsfastighet i vissa fall räknas till näringsverksamhet om näringsidkaren begär det, se andra stycket. Vid byggnadsrörelse och handel med fastigheter gäller andra regler, se del 2, avsnitt 8.

Av 13 kap. 7 § framgår att försäljning av värdepapper och löpande avkastning av dessa normalt inte ingår i näringsverksamheten utan beskattas i inkomstslaget kapital enligt vanliga kapitalregler. Vissa undantag har dock gjorts. Till näringsverksamhet räknas således näringsbetingade andelar i kooperativa föreningar och fordringar på sådana föreningar. Vidare hänförs fordringar p.g.a. avyttring av sådana andelar och av inventarier också till inkomstslaget näringsverksamhet. Dessa beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet men enligt kapitalreglerna (14 kap. 9 § IL och prop. 1999/2000:2, del 2, s. 169). Alla värdepapper som inte utgör lager beskattas således enligt kapitalreglerna oavsett om de

anses tillhöra näringsverksamheten eller ej.

Handelsbolag

En fysisk person kan numera inte lagligen bedriva värdepappershandel och värdepapperna kan därför inte utgöra lager i sådan verksamhet. För att värdepappershandel ska föreligga för fysiker krävs nämligen enligt RÅ 1981 1:4 att handel bedrivs för annans räkning och detta kräver tillstånd från finansinspektionen vilket bara ges till aktiebolag. Det räcker således inte att omsättningen är hög och avsikten är att uppnå vinst genom att köpa och sälja värdepapper.

I de fall värdepapper utgör lager på grund av bestämmelserna om byggnadsrörelse och handel med fastigheter, se del 3, avsnitt 8.

Juridiska personer

För juridiska personer gäller att både löpande inkomster och utgifter på grund av innehav av tillgångar och skulder samt kapitalvinster och kapitalförluster på dem alltid hänförs till inkomstslaget näringsverksamhet (15 kap. 1 § och 16 kap. 1 § IL). Detta gäller även om de inte ingår i en yrkesmässig näringsverksamhet som t.ex. en rörelse (13 kap. 2 § IL). Sedan görs emellertid en uppdelning mellan sådana intäkter som ska beskattas enligt bokföringsmässiga grunder och sådana som ska beskattas enligt kapitalreglerna

Löpande intäkter

För löpande intäkter och utgifter ska alltid bokföringsmässiga grunder användas. Man tillämpar därutöver bestämmelserna i 42 kap. 15-25 §§ IL om bl.a.;

- utnyttjande av företrädesrätt till teckning av vinstandelslån som erhållits p.g.a. aktieinnehav (beskattas inte),
- utdelning av andelar i dotterbolag skattefritt i vissa fall (lex Asea),
- utbetalningar vid olika slag av utskiftningar (utdelningsbeskattas),
- utdelning från delägarbeskattade utländska juridiska personer (skattefritt till viss del),
- skattetillgodohavanden (beskattas som utdelning) och
- lotterier (vinst i utländskt lotteri över 100 kr beskattas).

Kapitalvinster

Kapitalreglerna tillämpas på sådana intäkter som kan karaktäriseras som kapitalvinster (25 kap. 3 - 5 §§ IL). Dit räknas vinster och förluster på kapitaltillgångar och med kapitaltillgångar avses alla tillgångar utom lager, inventarier, patent o.d. Till kapitalvinster räknas också vinster och förluster på terminer och optioner o.d. samt återfört avdrag för kapitalförlust vid konkurs.

I 25 kap. 2 § IL finns en hänvisning till bestämmelserna i inkomstslaget kapital. Reglerna om kapitalvinster för fastigheter, bostadsrätter, delägarätter, svenska och utländska fordringar, andelar i svenska handelsbolag samt andra tillgångar är tillämp-

liga. Även lånefordringar tillhör således det kapitalbeskattade området (25 kap. 3 § IL) men däremot inte låneskulder. Observera också att bestämmelserna i 54 kap. IL avseende skulder i utländsk valuta inte gäller för juridiska personer. Vinster och förluster på låneskulder i såväl svenska kronor som i utländsk valuta ska således behandlas enligt bokföringsmässiga grunder hos juridiska personer.

Man tillämpar inte heller bestämmelserna om uppskov för kapitalvinst på privatbostad (finns inga sådana i aktiebolag), om beskattning av kapitalvinst på andel i handelsbolag i näringsverksamhet i vissa fall (beskattning sker ju ändå i näringsverksamhet) eller om avskattning i vissa fall vid överlåtelse av aktiebolag till egenkontrollerat bolag i utlandet (uttagsbeskattning kan i stället komma ifråga).

Beträffande fastigheter som ingår i rörelse samt värdepapper som är lager p.g.a. reglerna om byggnadsrörelse och handel med fastigheter, se del 3, avsnitt 8.

I prop. 1999/2000:2, del 2, s. 327 anförs det bl.a. att systemet idag är uppbyggt så att om det inte är fråga om handel med värdepapper eller det på annat sätt är fråga om förpliktelser som är jämförbara med lagertillgångar, så ska beskattningen ske i form av kapitalvinstbeskattning.

Om inte värdepappershandel i rörelsemässiga former föreligger så ska således värdeökningar på värdepapper och andra finansiella instrument beskattas enligt kapitalreglerna. Detta gäller även om innehavet är näringsbetingat, som t.ex. innehav av aktier i dotterbolag eller av derivatinstrument som använts för att säkra värden i företags rörelse.

Viss tvekan gäller dock för fordringar och skulder i utländsk valuta. Det framgår inte klart om de alltid ska behandlas enligt bokföringsmässiga grunder (14 kap. 8 § IL) eller - i de fall de är kapitaltillgångar - enligt kapitalreglerna (14 kap. 9 § IL). Se uttalanden i prop. 1998/99:28 s. 11

Värdepappershandel

Andra juridiska personer än handelsbolag kan, till skillnad från fysiska personer, bedriva värdepappershandel. Så är fallet dels då de, med Finansinspektionens tillstånd, handlar för andras räkning (fondkommissionsverksamhet), dels då de har som affärsidé att tjäna pengar genom att handla med värdepapper i stället för att förvalta dem långsiktigt. Värdepapperna utgör då lager och ska behandlas enligt rörelsereglerna, dvs. beskattas enligt bokföringsmässiga grunder.

Utgivna värdepapper

För aktiebolag finns också värdepapper som bolaget självt givit ut, t.ex. aktier, obligationer, konvertibla skuldebrev m.m. Dessa utgör inte tillgångar i bolagets egen näringsverksamhet eftersom de är ett sätt att anskaffa kapital. För dessa uppkommer frågan

om inkomster ska beskattas i näringsverksamheten och, om kostnader uppkommit, ifall de får dras av, se del 3, avsnitt 1.2. Där behandlas bl.a. avdrag vid utgivande av optionslån och konvertibellån samt vinstandelslån. Om köp och försäljning av egna aktier, se avsnitt 1.5.2.

27.2 Gränsdragningen mellan värdepappershandel och förvaltning

För aktiebolag och andra juridiska personer än handelsbolag uppkommer problemet med att dra gränsen mellan värdepappershandel (rörelse), där bokföringsmässiga grunder ska tillämpas, samt förvaltning, där kapitalreglerna ska tillämpas.

Som ovan nämnts kan rörelse föreligga om handel sker för andra personers räkning, t.ex. i en fondkommissionsfirma. Dessa fall är lätta att skilja ut.

Rörelse kan emellertid också föreligga då bolaget handlar med värdepapper för att göra vinst på själva handeln och inte på det långsiktiga innehavet som är fallet vid förvaltning. Här är gränsdragningen mellan rörelse och förvaltning svårare.

Rättspraxis

I ett antal rättsfall (RÅ 1986 ref. 53, RÅ 1988 ref. 45 och RÅ 1988 not. 270 och 273-276) ansågs handel med värdepapper (aktier) hänförlig till inkomst av rörelse. I RÅ 1997 not. 104 prövades om en pensionsstiftelses innehav av värdepapper var yrkesmässigt. Regeringsrätten konstaterade att med hänsyn till den begränsade omfattningen av stiftelsens köp och försäljningar av värdepapper och den praxis som finns står det klart att stiftelsens värdepapper vid en prövning mot definitionen i KL inte kunde anses utgöra lager. Det framgår inte hur stor stiftelsens omsättning varit.

I RÅ 2002 ref. 52 var värdepappersinnehavet i ett investmentföretag uppe till behandling. Företaget tänkte ha en likviditetsreserv på ca 20 % av kapitalet placerad i börsaktier. Omsättningshastigheten var 0,79, 0,46 och 0,37 under de tre senaste åren. Regeringsrätten ansåg inte att likviditetsreserven skulle ses som en från investeringsverksamheten skild verksamhet utan gjorde en gemensam bedömning av hela verksamheten. Man fann vidare att en grundläggande förutsättning för sådana företag är att de sysslar med förvaltning. Om omsättningen blir för stor förlorar företaget sin status som investmentföretag. Så ansågs emellertid inte vara fallet i det företag som var uppe till prövning.

Enligt denna praxis anses yrkesmässig handel med värdepapper föreligga då en omfattande och regelbunden handel med aktier har skett. Några exakta gränser för bedömningen kan inte uppsättas. I de fall som prövades år 1988 var antalet affärer som lägst ca 50 per år och omsättningen uppgick som lägst till ca 3

miljoner kr. Omsättningshastigheten översteg 2 ggr per år

Regeringsrätten har hittills endast i ett fall prövat hur gränsdragningen ska göras ifråga om innehav av andra finansiella instrument än aktier. I RÅ 1997 ref. 5 I ansåg Regeringsrätten att ett ränteterminskontrakt skulle kapitalbeskattas. Rättsfallet avsåg ett bostadsföretag, som stod inför risken att få höjda räntekostnader vid omsättning av lån. För att skydda sig mot ränterisken avsåg bolaget att teckna ränteterminskontrakt. Skatterättsnämnden konstaterade att bolagets syfte med att teckna kontrakten var att neutralisera de ränterisker som var förenade med upplåning i bolagets verksamhet. Fråga var således inte om en vid sidan av verksamheten bedriven handel med värdepapper e.d. Eftersom terminerna förvärvades som ett led i fastighetsförvaltningen skulle de behandlas på motsvarande sätt som andra i den verksamheten förvärvade finansiella instrument. Beskattning skulle alltså ske enligt reavinstreglerna. Regeringsrätten gjorde samma bedömning och fastställde förhandsbeskedet. Det rörde sig således i detta fall om ett näringsbetingat innehav, men kapitalreglerna var ändå tillämpliga.

I förhandsbeskedet RÅ 2000 not. 47 prövades bl.a. hur avdrag skulle medges för kostnad för syntetiska optioner utställda till anställda i ett dotterbolag. Skatterättsnämnden förklarade att optionerna skulle beskattas hos bolaget enligt kapitalreglerna samt att den s.k. fällan var tillämplig. Samma regler skulle gälla hos dotterbolaget om detta övertog optionerna. Optionerna ansågs inte ingå i någon yrkesmässigt bedriven verksamhet och var inte heller näringsbetingade hos vare sig moderbolaget eller dotterbolaget, trots att det senare bedrev värdepappershandel. Regeringsrätten gjorde samma bedömning som Skatterättsnämnden och fastställde förhandsbeskedet. (Noterbart är att de anställda köpt optionerna för marknadspris. Någon löneförmån uppkom således inte. Det är möjligt att innehavet hade kunnat bedömas som näringsbetingat om så inte varit fallet eftersom det då uppkommit en löneförmån för de anställda.)

27.3 Beskattning enligt bokföringsmässiga grunder

Se även del 2, avsnitt 9.2 om lager i allmänhet och om anskaffningsutgiften vid vissa slag av förvärv.

Då företaget bedriver värdepappershandel utgör värdepapperna lager och ska beskattas enligt bokföringsmässiga grunder, se del 2, avsnitt 1.3. Detta innebär bl.a. att inkomster ska tas upp som intäkt och utgifter dras av som kostnad det beskattningsår som de hänförs till enligt god redovisningssed om inte annat anges i IL. Vidare ska hänsyn tas till in- och utgående balansposter som t.ex. lager. Ingående balansposter ska motsvaras av utgående

balansposter närmast föregående beskattningsår (14 kap. 3 § IL).

I 17 kap. 6-21 §§ IL och 24 kap. 3 § IL finns ett antal bestämmelser om vad som gäller vid olika slag av omstruktureringar o.d., se del 2, avsnitt 1.3.

Den skattskyldige är bunden av sin redovisning när det gäller beskattningstidpunkten under förutsättning att den är förenlig med god redovisningssed (14 kap. 4 § IL).

Lager

Det kan påpekas att bedömningen av om en tillgång är en kapital-tillgång eller en lagertillgång inte styrs av klassificeringen av tillgångarna i den skattskyldiges räkenskaper. Den skattemässiga bedömningen är således en självständig bedömning. En sådan bedömning görs i rättsfallet RÅ 1999 ref. 13 (beräkningen av förlust vid försäljning av kommanditbolagsandelar som utgjorde omsättningstillgångar).

I verksamhet med handel med värdepapper anses innehavda värdepapper utgöra lager. Med värdepapper avses främst avista-instrument.

I stort sett samma regler gäller för lagertillgångar i form av värdepapper som för andra lagertillgångar. Således gäller att lagret inte får tas upp till lägre värde än det lägsta av anskaffningsvärdet och verkliga värdet (17 kap. 3 § IL). Begreppen anskaffningsvärde och verkligt värde har samma innebörd som i ÅRL (17 kap. 2 § IL).

Den s.k. alternativregeln för lagervärdering i 17 kap. 4 § IL - som innebär att lagret får tas upp till lägst 97 procent av det samlade anskaffningsvärdet - är däremot inte tillämplig när lagret avser "aktier, obligationer, lånefordringar och liknande tillgångar". Det undantaget får anses vara tillämpligt beträffande handel med värdepapper (i förarbetena till bestämmelsen i samband med 1990 års skattereform angavs att undantaget gällde bl.a. "lager av värdepapper").

En värdering av lagertillgångar till det verkliga värdet kan innebära att orealiserade förluster uppkommer, som påverkar inkomsttaxeringen. Efter 1990 års skattereform har frågor kring lagervärdering av värdepapper inte prövats av Regeringsrätten.

En fråga som uppkommer är om lagertillgångar ska värderas post för post eller kollektivt. FAR tillåter en kollektiv värdering på portföljnivå av börsnoterade aktier. Efter det att ÅRL införts och EG-domen C 275/97 DE + ES finns det skäl att hävda att den värderingsmetod ska tillämpas som ger den mest rättvisande bilden av företagets resultat och ställning, dvs. en kollektiv värdering. Rättsläget är emellertid oklart.

Derivat

En annan fråga är om derivatinstrument ska betraktas som lagertillgångar. I vad mån instrument som förvärvas från någon annan bör behandlas som andra förvärvade finansiella instrument, dvs. som lagertillgångar är oklart. Ingående av avtal angående derivatinstrument medför inte någon bokföringsgill post i balansräkningen, förutom att reservering för eventuell förlustrisk kan bli aktuell.

Avdrag för beräknade orealiserade förluster på derivatinstrument bör kunna medges om en avsättning för förlusterna gjorts och den är i överensstämmelse med god redovisningssed. Så är fallet om den framtida förlusten bedöms vara sannolik och kan beräknas med tillräcklig grad av säkerhet. Vid beräkningen av förlusten ska relaterade poster beaktas. Avdrag kan därför medges med belopp motsvarande den verkliga förlustrisken efter att hänsyn tagits till instrument med orealiserade vinster som matchar de instrument som uppvisar orealiserade förluster.

I sammanhanget är rättsfallet RÅ 1981 1:51 av intresse. Ett aktiebolag medgavs avdrag för befarade förluster på utestående leveranskontrakt. I BFN:s yttrande till Regeringsrätten angavs följande: "... god redovisningssed beträffande förluster på leveranskontrakt innebär skyldighet att i räkenskaperna avsätta för bedömda förluster. För att avsättning skall ske måste dock förlustrisken framstå som sannolik. Vidare skall en rimlig uppskattning av förlustens belopp kunna göras. Avsättning skall således ske även om förlusten endast kan ungefärligen uppskattas. I förevarande fall måste även köparnas sannolika åtgärder övervägas vid avsättning för förlustrisk." Av rättsfallsreferatet framgår att en del av bolagets svenska kunder hade godtagit ett högre pris än det avtalade vilket hade reducerat den beräknade förlusten.

Frågan om den skattemässiga behandlingen av orealiserade förluster på derivatinstrument belyses av en dom i Kammarrätten i Stockholm (2000-10-24, mål nr 6797-1998). Målet gällde ett bolag som var en s.k. internbank i en stor koncern. Bolaget hade gjort avdrag för orealiserade förluster på ränteterminer och marginalarbitrageswappar. Bolaget hade jämställt instrumenten med varulager och gjort en strikt post för post värdering enligt lägsta värdets princip. Reservering hade gjorts för orealiserade förluster. Däremot hade orealiserade vinster inte redovisats. Kammarrätten konstaterade att derivatinstrumenten varken utgjorde tillgångar eller skulder i BFL:s mening. Domstolen menade vidare att försiktighetsprincipen inte motiverade en post för post värdering eftersom bolaget - genom att ingå kontrakt med motsatta förtecken men på i övrigt identiska villkor - hade låst vinster respektive förluster på instrumenten. Förlustreserveringen skulle därför beräknas till de faktiska förlusterna på bokslutsdagen och begränsas till den utestående nettopositionen av matchande kon-

trakt.

Domstolens uppfattning var således den att god redovisningssed innebär att hela resultatet av en stängd position ska redovisas vid stängningen, oavsett om kontrakten formellt löper vidare till förfallodagen. En position är stängd när risken i ett kontrakt eliminerats genom att ett annat motsatt kontrakt på korresponderande villkor har ingåtts. Såväl vinster som förluster får anses realiserade vid stängningstillfället.

Ränta

Innebörden av bestämmelserna om bokföringsmässig inkomstberäkning har prövats i några rättsfall som avser innehavda skuldebrev i yrkesmässig förvärvsverksamhet. De belyser dels gränsdragningen mellan ränta och kapitalvinst och dels hur ränta ska periodiseras enligt bokföringsmässiga grunder.

I RÅ 1994 ref. 19 gällde frågan den skattemässiga behandlingen av värdestegring på en s.k. nollkupongsobligation, dvs. en obligation som löper utan ränta och är utgiven till underkurs. Den skattskyldige var ett försäkringsaktiebolag som skulle redovisa obligationen som omsättningstillgång i sin verksamhet. SRN inhämtade yttranden från både BFN (BFN U 92:3, Redovisning av nollkupongsobligation) och Finansinspektionen. SRN konstaterade följande. Vid tillämpning av 24 § anv. p. 2 KL ska anskaffningsvärdet för obligationen successivt ökas med upplupen ränta. Den upplupna räntan ska bestämmas så att en konstant förräntning på innehavet erhålls över obligationens löptid. En redovisning som innebär att obligationens anskaffningsvärde inte ökar med upplupen ränta utan att denna redovisas för sig ska godtas vid inkomstbeskattningen. I sin motivering hänvisade nämnden till BFN:s yttrande och återgav BFN:s uttalande om att underkursen ska ses som en från början känd inkomst som ska periodiseras så att en konstant förräntning (effektiv ränta) på innehavet erhålls över löptiden.

Regeringsrätten fastställde förhandsbeskedet.

I RÅ 1995 ref. 71 I-II var det fråga om den skattemässiga behandlingen av s.k. reala nollkupongsobligationer. Till skillnad från vanliga nollkupongsobligationer där återbetalningsbeloppet är angivet i nominella termer är återbetalningsbeloppet för en real nollkupongsobligation känt i reala termer. Hur stort återbetalningsbeloppet blir i nominella termer beror på inflationens utveckling under löptiden. I fall I utgjorde obligationen omsättningstillgång hos en bank. I fall II var obligationen anläggningstillgång hos ett aktiebolag. I fall I ansågs att man för varje år skulle beräkna summan av upplupet indextillägg och upplupen real avkastning. Var summan positiv skulle den beskattas som en ränteintäkt. Beloppet skulle läggas till anskaffningsvärdet för obligationen. Om summan däremot var negativ medgavs avdrag med beloppet samtidigt som det skulle tas upp som skuld. Senare

positiva belopp avräknas mot skulden. I fall II ansåg Regeringsrätten att värdestegringen typiskt sett var att betrakta som ränta som skulle beskattas fortlöpande.

Beträffande gränsdragningen mellan ränta och kapitalvinst torde ledning även kunna fås av de rättsfall som avser fysiska personer, se del 1, avsnitt 24.3.1.

Fordringar och skulder i utländsk valuta

Se även del 2, avsnitt 6.1.5.

I 14 kap. 8 § IL finns bestämmelser om poster i utländsk valuta. Dessa regler tillämpas, som ovan nämnts, på sådana fordringar som ingår i en rörelse (både värdepappershandel och annan rörelse) samt på alla skulder, oavsett om de ingår i en rörelse eller ej.

Det är oklart om bestämmelserna om kapitalvinster och kapitalförluster i 14 kap. 9 § IL är tillämpliga på andra fordringar i utländsk valuta eller om 14 kap. 8 § IL ska tillämpas även på dem. För skulder finns ingen motsvarande bestämmelse.

Fordringar, skulder, avsättningar och kontanter i utländsk valuta värderas till kursen vid beskattningsårets utgång. Om det finns ett terminskontrakt eller någon liknande valutasäkringsåtgärd för en sådan post får posten tas upp till det värde som motiveras av valutasäkringen om a) samma värde används i bokföringen och b) värderingen står i överensstämmelse med god redovisningssed.

Bestämmelserna ändrades 1998 i samband med införandet av ÅRL och Redovisningsrådets rekommendation RR 8, Redovisning av effekter av ändrade valutakurser. Beträffande valutasäkring gäller emellertid fortfarande BFN R 7, Värdering av fordringar och skulder i utländsk valuta punkterna 8 och 15-19.

Bestämmelsen i IL är tvingande vilket innebär att även om företaget inte tagit upp realiserad vinst i sin bokföring så ska den tas upp till beskattning. På motsvarande sätt har företaget rätt till avdrag för realiserad förlust även om den inte finns med i bokföringen.

Säkring

Säkringsregeln är däremot kopplad till redovisningen. För att denna ska tillämpas är det således en förutsättning att värderingen använts i bokföringen och att detta överensstämmer med god redovisningssed. Vidare ska den säkrade posten ingå bland de poster som räknas upp i bestämmelserna, dvs. fordringar, skulder, avsättningar och kontanter i utländsk valuta. Däremot reglerar regeln inte andra tillgångar som t.ex. utländska aktier, och inte heller framtida betalningsflöden. För det fall ett företag valutasäkrar värdet av sådana flöden omfattas den säkringen inte av säkringsregeln i 14 kap. 8 § IL men däremot av den allmänna bestämmelsen i 14 kap. 2 § IL.

Säkringsinstrumentet får vid beskattningen bedömas som andra finansiella instrument i verksamheten. Om syftet med instrumenten är att säkra poster i företagets vanliga verksamhet bör instrumenten behandlas som en kapitaltillgång (jfr synsättet i RÅ 1997 ref. 5 I). Det innebär att orealiserad vinst/förlust på säkringsinstrumentet inte ska tas med vid beskattningen utan beskattning sker först vid avyttring o.d.

En inledd säkringsredovisning kan inte senare frångås med mindre än att objektiva förutsättningar inte längre föreligger för säkring eller att det föreligger ett godtagbart skäl för byte av redovisningsprincip. I en dom 2002-12-11, målnr 1212-1999, har Kammarrätten i Jönköping tagit ställning till beskattningen då ett företag gjort en valutasäkring genom att ta upp lån i en utländsk valuta för att matcha valutavinster och valutaförluster på ett innehav av aktier i ett dotterbolag i samma land. Bolaget hade det

första året i sin redovisning behandlat de två posterna som en valutasäkring, men frångick detta synsätt andra året och gjorde avdrag för valutaförlust på lånet. Kammarrätten ansåg emellertid att de två posterna även påföljande år borde ses som en säkring och avdrag vägrades med hänvisning till BFN R 7 punkt 15.

27.4 Beskattning enligt kapitalreglerna

Om tillgångarna inte ingår i en rörelse ska kapitalreglerna tillämpas. Detta innebär följande i inkomstslaget näringsverksamhet.

Allmänt

För kapitaltillgångar ska kapitalreglerna tillämpas oavsett om innehavet är betingat av yrkesmässig näringsverksamhet (rörelse) eller ej.

Att kapitalvinstreglerna är tillämpliga innebär att man inte ser värdepappersinnehavet i bolaget som en pågående verksamhet utan att man beskattar varje värdepapper för sig enligt de regler som gäller för det värdepapper det är fråga om.

Beskattning sker inte enligt bokföringsmässiga grunder. Hur transaktionerna bokförts har därmed ingen skattemässig betydelse.

Det innebär att orealiserade värdeminskningar inte får dras av. Först efter avyttring e.d. kan avdrag komma ifråga. Beträffande förlustens karaktär gäller emellertid även för kapitaltillgångar att den ska vara verklig för att avdrag ska få ske (44 kap. 23-24 §§ IL). För en juridisk person kan en förlust däremot aldrig vara en personlig levnadskostnad.

Allmänna kapitalvinstregler i 44 kap. IL ska användas, se del 1, avsnitt 26.

Värdepapperna delas också upp på de olika slag som finns i inkomstslaget kapital, dvs. delägarätter, svenska fordringar, ut-

ländska fordringar, andelar i handelsbolag, terminer, optioner etc. och beskattas enligt de regler som ska tillämpas för respektive tillgång.

45 kap.: fastigheter (se del 1, avsnitt 27)

46 kap.: bostadsrätter (se del 1, avsnitt 28)

48 kap.: delägarätter och svenska och utländska fordringar (se del 1, avsnitten 30, 32-33)

49 kap.: uppskov vid vissa andelsbyten (se del 1, avsnitt 31)

50 kap.: andelar i svenska handelsbolag (se del 1, avsnitt 34)

52 kap.: andra tillgångar (se del 1, avsnitt 36)

55 kap.: ersättning p.g.a. insättningsgaranti och investerarskydd.

Många av de regler som gäller för fysiska personer i kapital ska däremot inte tillämpas:

47 kap.: uppskovsavdrag för privatbostadsfastigheter/privatbostadsrätter (finns inga i bolag),

48a kap.: framskjuten beskattning vid andelsbyten för fysiska personer (bolag kan få uppskov),

51 kap.: beskattning i näringsverksamhet av andelar i handelsbolag hos fysiska personer (beskattas ändå i näringsverksamhet hos bolag),

53 kap.: beskattning av fysiska personer vid överlåtelse av tillgångar till underpris (för bolag gäller uttagsbeskattningsregler m.m.),

54 kap.: beskattning av skulder i utländsk valuta (behandlas enligt bokföringsmässiga grunder i bolag).

Därutöver gäller bestämmelser om begränsning av avdrag för kapitalförlust på delägarätter o.d., se avsnitt 28.

Andra regler som gäller generellt i inkomstslaget näringsverksamhet kan bli tillämpliga, t.ex. reglerna om beskattning vid uttag av egendom samt reglerna om avdrag för kostnader för intäkternas förvärvande.

Beskattnings- tidpunkt

Vinster och förluster tas upp för det räkenskapsår respektive beskattningsår då beskattningstidpunkten enligt kapitalreglerna inträffar (44 kap. 26 § IL).

För näringsfastigheter och näringsbostadsrätter samt värdepapper o.d. som inte utgör lager ska kapitalvinst beskattas vid avyttringen och kapitalförlust dras av då förlusten är definitiv (14 kap. 9 § IL). Om vad som avses med avyttring, se 44 kap. 3-10 §§ IL.

Kapitalreglerna tillämpas också vid beskattning av tillkommande belopp, terminer, optioner samt vid blankningar, se del 1 om

kapitalbeskattning av dessa värdepapper hos fysiska personer.

För juridiska personer använder man också i tre fall speciella regler (44 kap. 27 § IL).

1. Vid koncerninterna andelsavyttringar kan uppskov med beskattningen komma ifråga (25 kap. 6-27 §§ IL och del 3, avsnitt 18.1). Detta gäller endast för andelar i företag.

2. Vid avyttring inom en intressegemenskap ska avdrag för förluster skjutas upp (25 kap. 28-32 §§ IL och del 3, avsnitt 18.2). Detta gäller för alla slag av kapitalförluster, dvs. även på andra tillgångar än andelar i företag.

3. Vid vissa andelsbyten kan uppskov med beskattningen erhållas (se 49 kap. IL och del 1, avsnitt 31). Detta gäller endast vid byten av andelar i företag mot andra andelar.

Förluster

I inkomstslaget näringsverksamhet gäller inte att bara 70 % av kapitalförluster får dras av utan de får i stället som huvudregel dras av i sin helhet. För förluster på delägarätter finns emellertid begränsningar, se avsnitt 28.

27.5 Derivat

Ofta förekommer det att företag säkrar sig mot olika slag av risker genom att ingå s.k. säkringsavtal. Det förekommer även transaktioner som avser arbitrage (utnyttjande av priskillnader på olika marknader) eller spekulation.

De risker som företagen främst garderar sig emot är riskerna för ränteförändringar och valutakursförändringar samt, för vissa företag, även riskerna för prisförändringar på råvaror och aktier o.d. Dessa risker är numera påtagliga och större förändringar kan medföra avsevärda konsekvenser för resultaten i bolagen, i vissa fall t.o.m. driva företaget i konkurs.

Dessa risker kräver således att företagen bevakar dem och vidtar åtgärder för att begränsa deras verkningar. Företagen säkrar därför normalt dessa risker genom att ingå kontrakt som motverkar dem. Detta kallas säkring eller, på engelska, hedging.

Dessa säkringar görs i stor utsträckning med s.k. derivatinstrument, dvs. sådana instrument som inte knyter an till kapitalvärdet på ett lån, en fordran eller en valuta i sig (primärinstrument/avistainstrument), utan till värdeförändringen på detta kapitalvärde, därav ordet derivat. Säkringar kan även göras med avistainstrument.

Som framgår ovan under avsnitt 27.2 så innebär en säkring inte att det säkrande finansiella instrumentet ska beskattas enligt bokföringsmässiga grunder utan det ska i likhet med andra finansiella instrument beskattas enligt kapitalreglerna.

De derivat som används är främst terminer och optioner men även andra former förekommer.

Termin

Beträffande standardiserade terminer, se del 1, avsnitt 38.2.

Som framgår av detta avsnitt är det bara terminer som är lämpliga för allmän omsättning som omfattas av den skattemässiga definitionen på termin. Det innebär att standardiserade terminer (standardiserad = med standardiserade villkor som underlättar notering) beskattas enligt de regler i IL som avser terminer (44 kap. 11 § och 30 § IL). Beskattning sker först då kontraktet löper ut eller avslutas innan dess på annat sätt. Köp av egendom beskattas inte. Försäljning av egendom beskattas som andra försäljningar av det slag av egendom det är fråga om. De flesta terminsavtal som används till säkringar avser emellertid kontantavräkningar. Vinsten/förlusten på kontraktet tas i dessa fall upp.

Eftersom beskattning sker kontrakt för kontrakt ska s.k. nettning inte beskattas i den mån den inte innebär att kontrakten löper ut, helt eller delvis.

I allmänhet används emellertid inte standardiserade terminer för säkring utan skraddarsydda kontrakt, s.k. OTC-kontrakt (over the counter) eller TM-kontrakt (tailor made = skraddarsydda). Dessa är ofta inte lämpade för allmän omsättning och de regler som finns i IL om beskattning av terminer är därför inte tillämpliga på dem. I stället får allmänna regler tillämpas. De är emellertid jämförliga med terminer både som tillgångar och som förpliktelser (25 kap. 3 och 4 §§ IL) och vinsten/förlusten på kontraktet får anses som kapitalvinst respektive kapitalförlust.

Det innebär att köp av tillgång inte beskattas. Försäljning av egendom beskattas som vanliga försäljningar för den aktuella tillgången vid avyttringstillfället. Beträffande kontantavräknande kontrakt är den allmänna terminsbestämmelsen i 44 kap. 30 § IL inte tillämplig. Eftersom resultatet av affären inte är klart förrän då kontraktet löper ut blir emellertid beskattningstidpunkten i praktiken densamma som vid andra terminer.

Optioner

Om standardiserade optioner, se del 1, avsnitt 38.1.

För optioner är den skattemässiga definitionen vidare än för terminer och även sådana avtal som inte är lämpade för allmän omsättning omfattas (prop. 1999/2000:2, del 2, s. 529). För att en option ska föreligga bör det emellertid finnas ett avtal som ger ena parten en klar och tydlig rättighet som i princip är överlåtbar om än inte lämpad för allmän omsättning, jfr. RÅ 1997 ref. 63.

Från optioner får man således skilja sådana rättsförhållanden som t.ex. anbud att förvärva egendom till visst pris som gäller under viss tid men som bara avser den person som anbudet getts till och som inte går att överlåta samt andra rättsförhållanden som inte är fristående utan förstadium till ett annat avtal och som enbart

gäller mellan parterna och inte är avsett för partsbyte.

I RÅ 1994 not. 41 och 733 ansåg Regeringsrätten att rättighet att i framtiden få förvärva aktier på förmånliga villkor inte skulle beskattas som en fristående option utan skulle anses hänförlig till inkomstslaget tjänst.

I RÅ 1997 ref. 63 ansågs en köpt rättighet att teckna lån till visst belopp och med viss högsta räntesats inte som en fristående option.

I RÅ 1999 ref. 14 angående ett cap-avtal fann Regeringsrätten att om avtalet var knutet till en underliggande kredit skulle den inte beskattas som en option utan ingå som en del i ränteavtalet och premien ansågs som förskottsränta och ersättning som erhöles på grund av garantin som en nedsättning av räntan på krediten.

I ett fall har Regeringsrätten behandlat s.k. omvända konvertibler, dvs. fordringar som under vissa förutsättningar löses in med aktier (RÅ 2000 ref. 21 I). Visserligen ingick ett optionsmoment i värdepappernas konstruktion, men detta utgjorde en del av värdepappret och skulle inte beskattas för sig enligt reglerna för optioner.

För sådana kontrakt som omfattas av definitionen på option är bestämmelserna i 25 kap. 3 och 4 §§ IL tillämpliga och vinster och förluster på icke standardiserade optioner är att anse som kapitalvinster respektive kapitalförluster.

Beskattningstidpunkten framgår av de allmänna optionsreglerna i 44 kap. 31-32 §§ IL som behandlas i del 1, avsnitt 38.1.

Swap, cap, floor

Ett swapavtal innebär byte av betalningsströmmar mellan två parter, t.ex. byte av en fast ränta mot en rörlig. Om en part har en rörlig ränta på ett av sina lån kan han således ingå ett swapavtal med en annan part och betala denne en fast ränta mot att han får ta emot en rörlig ränta från denne som motsvarar hans egen rörliga ränta. Han har på så sätt skyddat sig mot risken att hans rörliga ränta stiger. En swap kan också innebära ett byte av en räntebetalning i utländsk valuta mot en räntebetalning i svenska kronor. Ordet swap används emellertid också om vissa avtal som avser byte av värden, t.ex. ett byte av värdet på aktier mot värdet av en obligation e.d. Den påminner då mycket om en termin.

Ett capavtal är ett slags option beträffande löpande betalningar som innebär att man kan maximera en utgiftsränta genom att träffa ett motstående avtal med en utomstående part. Genom att betala en premie kan således innehavaren av rättigheten få löpande betalningar om hans rörliga ränta stiger över en viss nivå. Detta är ett annat sätt att försäkra sig mot räntehöjningar.

Ett flooravtal är också ett slags option avseende löpande betalningar men där man sätter en undre gräns för en intäktsränta.

Genom att betala en premie kan innehavaren av rättigheten få löpande betalningar om en intäktsränta sjunker under viss nivå. Detta är ett sätt att försäkra sig mot räntesänkningar.

För swapar samt cap- och flooravtal finns ingen särskild skattelagstiftning utan allmänna principer får tillämpas. Beskattningen beror således på i vad mån dessa avtal passar in under någon av de definitioner som finns i skattelagstiftningen, t.ex. de som avser terminer och optioner.

Till sin karaktär är ett swapavtal ett byte av olika betalningsströmmar/värden. Båda parter i avtalet har därmed både rättigheter och förpliktelser. Avtalet liknar således i detta avseende en termin.

Cap- och flooravtal däremot, innebär att en person förvärvar en ensidig rättighet att i framtiden erhålla betalning då en viss ränta eller annan betalningsström för en viss tidsperiod går över eller under en viss nivå. Motparten i avtalet har motsvarande förpliktelse att betala. Dessa avtal har därför i detta avseende störst likhet med optionsavtalen som också innebär en ensidig rättighet för den ena parten och en ensidig förpliktelse för den andra.

Även dessa avtal måste vara fristående för att beskattas för sig. Om de utgör del av ett annat avtal, t.ex. ett löneavtal eller ett låneavtal, är det innebörden i detta andra avtal som blir avgörande för beskattningen.

Rättsfall

Regeringrätten har i RÅ 1999 ref. 14 tagit ställning till frågor som berör den skattemässiga behandlingen av ett capavtal. Rantegarantin utgjordes av ett avtal mellan en kund och en bank enligt vilket banken garanterade att kunden inte skulle betala högre ränta än en i avtalet angiven garantiränta under en viss i avtalet angiven löptiden. Garantiräntan jämfördes i tremånadersperioder med en Stiborbaserad rörlig ränta på ett underliggande lånebe-
lopp. För det fall den rörliga låneräntan var högre än garantiräntan under föregående tremånadersperiod fick kunden mellanskillnaden av banken. I motsatt fall utgick ingen betalning. För rantegarantin betalade kunden en avgift vid ingåendet av avtalet. Rantegarantin kunde komma att ges ut antingen som ett fristående instrument eller knyts till en av kunden upptagen kredit med rörlig ränta och fungerade då som ett skydd mot att räntan på den krediten översteg den garanterade räntan. En fristående garanti kunde när som helst under löptiden avyttras till banken ("stängning") eller till tredje man. Om garantin var knuten till en kredit kunde stängning ske endast om den anknutna krediten sades upp. Banken avsåg att föra kontinuerliga noteringar om köp-, sälj- och avslutskurser som arkiverades och hölls tillgängliga för allmänheten på telefon.

Den fristående garantin behandlades på följande sätt. Första frågan var om garantin skulle behandlas som ränta. Regeringsrätten

fann, att den premie eller avgift som erlades för en sådan garanti inte var en kostnad för ett lån som tagits upp och för vilken den skattskyldige var personligen betalningsansvarig. Redan detta förhållande medförde att premien för garantin inte kunde jämföras med en räntekostnad för ett lån och inte heller borde utfallande belopp bedömas som ränta.

Nästa fråga var om räntegarantin skulle behandlas enligt reavinstreglerna för optioner. Såväl Skatterättsnämnden som Regeringsrätten fann att så var fallet. Kunden var i det aktuella fallet innehavare av optionen och banken utfärdare. Utfallande belopp skulle behandlas enligt reglerna för reavinst för innehavaren av rättigheten. Vid förfall skulle räntegarantin anses ha avyttrats enligt 24 § 2 mom. 1 st. andra meningen SIL (numera 44 kap. 4 § 4 IL). Räntegarantin ansågs vara ett sådant finansiellt instrument som avsågs i 29 § 1 mom. SIL (svensk fordringsrätt). I det fallet var kontraktet också marknadsnoterat.

Då räntegarantin var knuten till ett underliggande låneavtal ansåg Regeringsrätten att låneavtalet och capavtalet vid beskattningen borde ses som en enhet. Premien borde därför ses som en förskottsränta och de belopp som utbetalas på grund av capavtalet som en nedsättning av låneräntan. De erlagda och erhållna beloppen ska således i detta fall hos aktiebolag beskattas enligt bokföringsmässiga grunder.

Av detta rättsfall kan man dra slutsatsen att fristående avtal av capkaraktär som avser löpande betalningar kan passa in under den skattemässiga definitionen av optioner under förutsättning att de uppfyller rekvisiten för dessa. Att betalningen är löpande är således utan betydelse i sammanhanget.

Detta innebär sannolikt också att fristående avtal av floorkaraktär med korresponderande villkor också kan anses som optioner och beskattas enligt de regler som gäller för dessa.

Det krävs antagligen inte att avtalen ska vara lämpade för allmän omsättning eftersom detta inte krävs beträffande vanliga optioner. Däremot bör avtalen vara fristående från andra avtal, t.ex. underliggande låneavtal e.d.

Om beskattningsreglerna, se ovan vid kantrubriken Optioner, samt del 2, avsnitt 38.1. Det saknas emellertid rättsfall beträffande frågan om när innehavaren ska anses ha avyttrat optionen i sådana här fall då löpande betalningar är involverade. Det kanske mest naturliga är att se varje betalningsperiod som en option för sig och medge avdrag för en motsvarande del av den erlagda premien som anskaffningsutgift. Varje period medför ju ett definitivt resultat.

Om avtalet avser fyra perioder och anskaffningsutgiften är 20 skulle i så fall avdrag medges med 5 för varje period. Försälj-

ningspris för optionen blir vad som erhålls för varje period. Om innehavaren erhåller 6, 3, 0 och 2 uppkommer således första perioden en vinst på 1, andra perioden en förlust på 2, tredje perioden en förlust på 5 och fjärde perioden en förlust på 3. Frågan är emellertid ännu olöst i praxis.

Utfärdaren var i ovannämnda rättsfall en bank som beskattas enligt bokföringsmässiga grunder. Detta torde också vara det vanligaste. I de fall utfärdaren inte bedriver värdepappershandel eller liknande blir emellertid kapitalreglerna tillämpliga. Hur man ska räkna ut vinst/förlust i dessa fall är också olöst i praxis.

Swapavtal innebär ömsesidiga rättigheter och förpliktelser. För dem är det därför snarast definitionen av terminer som blir aktuell. Ett s.k. swapavtal har varit uppe till bedömning i Regeringsrätten i RÅ 2001 not. 160. Ett bolag hade där ingått ett avtal med en bank som innebar att om bolagets aktier steg i värde, inklusive utdelningen, så skulle bolaget erhålla betalning från banken. Om de däremot sjönk i värde skulle bolaget betala till banken. Vidare skulle det utgå belopp benämnda ränta samt avgift. Regeringsrätten ansåg att avtalet var ett finansiellt instrument som var aktieanknutet och att betalningarna därför var skattefria. (Bolaget var ett investmentföretag och för dessa är kapitalvinster på delägarätter skattefria. I stället sker en schablonbeskattning.) Den s.k. räntan ansågs i det fallet utgöra en del av avtalet och inte löpande avkastning.

I detta fall rörde det sig emellertid inte om löpande betalningar. Ett problem i sammanhanget är att det numera i 44 kap. 11 § IL står att med termin avses ett avtal, lämpat för allmän omsättning om ... en framtida betalning vars storlek beror på värdet av underliggande tillgångar osv. Före införandet av IL fanns inte ordet "en" med i lagtexten. I vad mån även avtal som avser flera betalningar kan inkluderas är oklart, men någon ändring från tidigare lagtext synes inte vara avsedd, se SOU 1997:2 s. 409 och prop. 1999/2000:2, del 2, s 528. Eventuellt kan man se swapavtal som en serie terminer. Swapavtalet måste emellertid vara fristående från andra avtal för att behandlas som en eller flera terminer.